

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polii. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 2. marca 1864. ~

Gospodarske stvari.

Bolezen svilnih črvičev in kako ravnati, da se pridelajo zdrave jajčka.

Po skušnjah na Laškem.

Že deset let razsaja med svilnimi (židnimi) črviči po Laškem in Francozkem in skoraj v vseh krajih, kjer se ti črviči plodijo, huda bolezen, ktera kmetijstvu in obrtnijstvu po mnogih deželah neizrečeno škodo prizadeva. Samo na Laškem je škoda več sto milijonov frankov. Ni čuda, da vsi, ki jih ta nesreča zadeva, in tudi drugi učeni možje skušajo izvesti, kaj neki je krivo te kuge, in kako jo odvrniti, — al žalibog! nič se ni še izvedilo gotovega.

Napravijo se pri tej bolezni črnikaste pike ali marogice po životu, kakor da bi bil črv s poprom potrešen; odtod tudi njeno ime pikec (Fleckenkrankheit) ali poprovka (Pfefferkrankheit). Lahy jo tudi sušico (atrofia) imenujejo; al to ni navadna, že davno znana sušica, ampak druga kužna.

Čedalje bolj obveljuje misel, da krivo je te bolezni murbovo perje, ki se poklada črvičem, in po tem takem se prizadevanje svilorejcev le tjè obrača, da murbovo drevo zopet v svoj poprejšnji zdravi stan postavijo. Te misli je med drugimi učenimi možmi tudi slavni Liebig, kateri priporoča, naj se murbovemu drevesu zopet tista redivna moč dá, ktere v zemlji več ne najde ali saj v dostojni meri ne; potem pa drevó hirati in bolehati začne. Ta bolezen murv ni po novih najdbah nič drugzega kakor neka plesnina, ktera napravi bolno perje; ako svilni črviči dobivajo po perji omenjeni plesenj v-se, zbolijo za poprovko, da mnogi ali pa včasih tudi vsi pocepajo. Dostikrat se pa tudi primeri, da se te bolezni manj navdane gosence še zapredejo. Al metulji, ki so iz takih mešičkov prilezli, ležejo bolne jajčka, v katerih gori omenjena plesnoba tiči, ki se s pripomočjo povekševavnih ogledal dá spoznati. Profesorja Rondani in Paserini v Parmi in še 4 leta poprej profesorja Lebert v Zürichu in Genzke v Büzovi so to potrdili. Tudi moje skušnje se s tem vjemajo, po katerih se je pokazalo, da pozna reja črvičev je zmiraj slabeja bila kakor zgodnja, in tedaj bolj staro perje več take bolezni napravi.

Dr. Balotti v Milani, visokoučeni in skušeni svilo-rejec, je popisal svoje skušnje v „aktih laškega natoroznanskega društva“ (1863, zvezku 5. stran 162) pa je tudi izdelal posebno knjižico: „Metodo facile per ottenere semente sana di Bachi da seta nel proprio paese.“ Da naši bravci zvedó, kaj svetuje omenjeni skušeni mož, naj jim povem iz te knjižice poglavno stvar:

Vsak si more zdravih črvičev za svojo potrebo izrediti, če primerno majhno število jajčic (ki pa morajo

po mikroskopnem pregledu (drobnogledu) zdrave spoznane biti) dene prav zgodaj spomladi na kak gorek kraj, da se izležejo tako, da se gosenci od izležbe do zapredbe vedno le z mladim in mehkim listjem krmijo. Ne sme se jim nikdar že izrašeno in zrelo perje za živež pokladati.

Ta dôba spada po Belotti-ovih skušnjah, ki so se mu kaj vrlo obnesle, od 15. aprila (malega travna) do 25. majnika. Da se zapredenje črvičev o ti dôbi nekoliko zakasne, izvira od tega, ker je v tem času še vedno bolj hladno vreme, in pa od tega, ker Belotti sobe, kjer črviče redi, pogostoma vetri, in jih le malo ali celó nič ne kuri.

Tako piše gosp. B. Dürer na svojem gradiču Villa Carlotta ob Kromskem jezeru v „Annal. der Landw. in den k. preuss. Staaten.“

Gospodarska skušnja.

* Kako stare breskve (drevesa) v mlade premeniti. Žlahne breskvove drevesa se večidel le kakih 15 let dobro obnašajo, da lep in debel sad rodijo; potem pa večidel začno slabeji sad donašati, veje in vrhi začnejo vsihati, sploh celo drevo slabeti. Tako drevo pa ima navado, da kakega pol ali tri četrti sežnja od zemlje na deblu požene kako mladiko. — Ko je ta mladika eno leto stara, vzemi sekiro ali žago spomladi, dokler še sok po deblu ne teče, in odseci ali odžagaj deblo, en pavec višje kakor imenovana mladika iz njega raste. Ta mladika ti bo prvo leto posebno naglo rastla, drugo leto pa že cvetela in sad rodila, in sicer tak sad, kakoršnega more najlepše mlado drevo roditi. V šestih letih je tako drevo prvemu drevesu v velikosti enako, in se more ravno toliko časa kakor prvo prav dobro obnašati. — To je po skušnjah že več umnih kmetov potrjeno na Vrhpolji v ipavski dolini. Jože Premrl. *)

O goveji kugi.

Kakor na Kranjskem je tudi na Štajarskem goveja kuga popolnoma potihnila. Na Hrvaškem pa še zmirom razsaja.

Po naznanilu kr. namestništva zagrebškega od 17. svečana je na provincijalnem Hrvaškem kuga bila v 6 selih županije zagrebške, v 2 križevačke, v 1 virovitičke in v 1 požeganske županije; skupaj je bilo bolne živine 77. Dosihmal je provincijalno Hrvaško zgubilo 5.736 goved. — Po naznanilu c. k. deželne general-komande zagrebške od 18. februarja je v Vojaški granici kuga še v polkovini likanski (v 5 selih), oto-

čanski (v 22 selih), sluinski (v 1 selu), križevački (v 6 selih), brodski (v 11 selih), gradiškanski (v 38 selih), banski I. (v 43 selih), v banski II. (v 8 selih). V vsem skupaj je za govejo kugo granica dosihmal zgubila 20.517 goved; ovác je kuga pokončala 1531, kóz 190.

Slovstvene stvari.

Čapovan, Čepoven, tudi Čepòven, Čepovn (v spisih Chiapovano, Chiapovana) od kod izvira ime tega kraja?

Še en odgovor na vprašanje „Novic“ 9. decembra št. 49, str. 394 — z nekim pristavkom gledé na št. 52, str. 418 l. l.

(Dalje.)

Kar g. dopisnik v ravno imenovanem listu „Novic“ 30. decembra l. l. o Grgarji piše, je pravo. Tudi to o Sukanu utegne biti tako. Okoli srpeniškega polja na Belškem*) dela Soča tudi ovinek v podobi srpa, odtod morebiti ime kraja Srpenica.

Kaj pa ali nima Soča okoli ročinskega polja podobno roča ali obroča („Novice“ 30. dec. l. l.)? — Ali ne teče Idrica okoli Roči nad Slapom v podobi roča? Po tem bi bilo Ročinj prav. Se ti zdi pa prijetniše izrekati Rečinj, je pa tudi dobro! — rečinski kraj pri reki, po obliki hki(?) = hči, sekira = sečira. Roče so tudi blizo reke. Velik potok teče med Smasti in Ladri v libušenski podfari, imenovan „per eminentiam“ Ročica = Rečica; primeri imeni Roče in Ročin. — Vas Reka ali „na Reki“ nahajamo pri Idrici v cerkljanski fari. Ne dalječ od tod je Oreka (v novejih spisih Orehek). Žnan je tudi priimek Orekar ali Obrekar. Orekovlje je tudi kraj tik reke Ipave. Tudi Renče izvirajo poleg Ipave; ali odtod ime? Pri imenovanih krajih: Sukan, Ročin, Roče, Srpenica je posebno to, da vsaki je v polotoku reke. Imajo pa kraji svoje imena, se vé da, tudi po imenu raznih rek, rečic in potokov na Goriškem, posebno pa na Tominskem, Belškem in Cerkljanskem, kjer je takih mnogo, namreč na izlivu; na pr. je Koritnica, Kneža, Bača, Tmin, Volarje, Idrijsko, Avče itd.

Izpeljave imena Trebuše od trebiti, kakor v že omenjenem časniku bereš, si ne upamo ne hvaliti ne grajati. Samo to rečemo, da tudi imena Trebiž na Koroškem, Trebija v loškem okraji, Trebno na Dolenskem bi utegnile ene in iste korenike biti. Znamenito pri teh imenih pa je, da vsi omenjeni kraji so manj ali več v dolini, pri katerih se glavne ceste ali poti edinijo ali pa križajo.

Silno težko je pri nekterih imenih pravo zadeti, zato, ker so tako zelo popačene. Tako na pr. priimek Svilogoj, ki se pogostoma nahaja po nekterih krajih Goriškega, so prenamenili v Sfiligoj in v Šulligoj; o krajnem imenu „Opačje selo“ na Krasu se ne vé, ali je „Opičje selo“ ali „Opčje selo“ pravo; — ravno tako: „Kobilja glava“ ali „Kovilje“ (federartiges Pfriemengras, stipa pennata, Lin.) „glava“ = gora; — Škrbina ali Ščerbina (od čer = Fels)?

(Konec prihodnjič.)

Dalje o veznikih ni pa niti.

(Konec.)

O primerih pa, ki jih g. P-i navaja v predzadnjih „Novicah“, ni kaj reči, ker gredó (ne vem čemu) malo ne vsi pod prvo vrsto. Naj tedaj meni dovolijo „Novice“

*) Belc, domači pravijo Bec; — (ne Bevc ne Bove), ital. Plez, nemšk. Flitsch. Pis.

navesti nekaj primerov iz druge vrste, da bi se reč bolje razbistrila. Začnimo s frižinskimi odlomki. Tam stoji ad II, da, če ded naš ne bi bil grešil, bil bi neumerjoč „starosti ne prijemlioki, ni slzna teleza imoki, nu u vueki gemu be siti.“ — Iz Mikl. Chrestom. palaeoslov. My ni k'njig' prijemhom' ot' Judej o tebé, ni prišld' k'to ot' bratiye s'kaza o tebé z'lo. Dejanj. Apost. XXVIII, 21. Vuk ima: Mi niti primismo pisma za te iz Judeje, niti dodje ko od braće itd. V isti Chrest. pal. (str. 75) pripoveduje mnih Isaija, da je v Makedonii bila: nažda, jeliky ni že uši slyšasta ni že oči vidésta. Iz Mikl. Vitae Sanct. (stran 21): Sveti Pavel preprosti izganjaje nekomu besa stopi na kamen ter se zagovori tako: „jako ne imam' s'lésti s' kamene sego, ni imam' jasti ni piti“ itd. Trije iz staroslovenščine naj bodo dovelj.

Iz srbsčine in bolgarščine so že dani primeri, in dosti je, če danes ukaželjnega bravca napotim še na Vukove po abecednem redu zbrane *Narodne poslovice*, v kateri knjigi bo samo pod črko N našel več kakor 50 poslovic od prve: „Ni gore (gozda) posijeci, ni bez drva doma dodji“ tje do poslednje: „Ni čestitu teci, ni zločestu ostavi“ (to je, ni poštenjaku pridobivaj, ni zanikerniku zapuščaj), ki se jim vsem brez izjemka prilega moje pravilo in samo ono, ne pa tudi nasprotno. Če bi geni slovanskih jezikov res zahteval drugače, kako bi mogoče bilo, da ne bi srbski narod tū bil ni enkrat zadel prave?

V češčini (glej Jungmanov slovník pa Zikmundovo skladbo) nahajaš toliko primerov za: ani, sosebno pa za podstavljeni aniž (= niti) brez ne, kolikor tudi za ani ne. Na pr: Posluhej otce svého, aniž pohrdej matkou svou (niti zasmehuj matere). Bibl. kral. 1593. — Protož anit' se bohům modliti chce, ani muky dbá, ani se knížecího hněvu bojí (Pasional 1379). — To isto kar v českem veljá menda zastran poljskega narečja. Na pr. Środkiem szedł, ani na tę, ani na owe stronę skłaniajac się (P. Skarga 1600). — Ni pachnie, ni śmierdzi (to je ni diši, ni smrdi). Cnapii Adagia 1632.

Rusi v tem primeru raje imajo: i ne, a ne; vendar tudi: Eželi ne priimut vy, niže poslušajut vas, — Mark. VI, 11 (Slovar Ak.)

Prepuščajte razumnejšim sodbo o pravilnosti ali nepravilnosti rabe, ki jo g. P-i priporoča, zadovoljujem se s tem neovrznim dokazom, da se pisave po meni zagovarjane ni treba kakor neslovanske ogibati tistim, kateri z mano vred menijo, da bi se s preobilnim nikanjem ali nekanjem slovenščini krhala lepota.

Cigale.

Zemljo- in narodopisne stvari.

Bolgarska in Bolgari.

(Dalje.)

4. Glavne ceste in večje mesta s posebnim ozirom na slovenski narod.

Kakor smo do sedaj popisovali gore s klanci in reke, lahko si moremo misliti glavne ceste, ki so pri tako malem številu vsakemu narodu za kupčijo ali trgovino to, kar je glavna žila za človeško telo.

Prva cesta ali saj prvo korito, po naravi pripravljeno za cesto in pot za trgovino, vodi od srbske Morave kraj Ibra in Sitnice čez Kosovo polje in Kačanški klanec v makedonsko Skopljo na Vardaru in tako dalje v Solún (Thesalonike).

Ravno sèm se pride iz prelaza na izhodnji strani Črne gore, o kateri smo govorili gori.

Skoplja (Usküb), staro glavno mesto Dardaniye, pozneje Justinianea prima, stoji na visoki pečini med